

Pedagogika analityczna

Od porządkowania wiedzy naukowej
do odkrywania jej nowych obszarów

Alicja Żywczok
Bogumiła Bobik

Pedagogika analityczna

Od porządkowania wiedzy naukowej
do odkrywania jej nowych obszarów

Recenzent
Dariusz Stępkowski

Spis treści

Zamiast wprowadzenia / 7

Uzasadnienie podjęcia problematyki / 7

Metodologiczne i organizacyjne podstawy badań / 9

Struktura monografii / 12

Usytuowanie problematyki badawczej wśród dziedzin i dyscyplin naukowych / 13

Słowo do Czytelników / 16

Rozdział pierwszy

Porządkowanie –

przejaw dostrzegania logicznej struktury świata / 19

Ład związany z zachowaniem gatunku oraz wymianą energii i informacji / 21

Ład etyczny i moralny / 23

Ład społeczny / 27

Ład prawny i polityczny / 28

Ład ekonomiczny i gospodarczy / 30

Ład historyczny / 31

Ład intelektualny / 32

Współzależność wyliczonych typów ładu i ładu naukowego / 34

Rozdział drugi

Porządkowanie wiedzy naukowej i konstruowanie klasyfikacji.

O pojęciu, znaczeniu, typach, cechach

i przedmiotach klasyfikacji / 37

Systematyka i taksonomia –

działy nauki zajmujące się systematyzacją bądź klasyfikacją / 39

Klasyfikacja jako sposób porządkowania, uprzystępnienia

i sprawnego przyswajania wiedzy naukowej / 42

Klasyfikacja wiedzy – przedmiot badań oraz zadanie naukoznawstwa / 43

Zasadnicze typy klasyfikacji / 47

Cechy klasyfikacji poprawnych i rozpoznawanie klasyfikacji niepoprawnych / 49

Wybrane przedmioty klasyfikacji wiedzy
w dyscyplinach pomocniczych pedagogiki / 52
Wybrane przedmioty klasyfikacji wiedzy w pedagogice / 54

Rozdział trzeci

**Klasyfikacja wiedzy w pedagogice jako inspiracja do powstania
nowych obszarów nauki / 59**

Przykłady dotychczasowych systematyzacji subdyscyplin pedagogicznych / 61

Pedagogika analityczna. Argumentacja uzasadniająca konieczność utworzenia
i rozwoju subdyscypliny / 63

Różnice indywidualne jako czynnik rozstrzygający
w genezie pedagogiki analitycznej / 67

Inne autorskie ujęcia klasyfikacji subdyscyplin pedagogicznych / 68

Rozdział czwarty

**Egzemplifikacje typologii wiedzy w obszarze teorii
i prakseologii pedagogicznej jako rezultat analizy logicznej,
eksplikacyjnej i funkcjonalnej / 73**

Troska jako pierwsza poddana analizie kategoria semantyczna / 75

Typologie troski skonstruowane w wyniku przyjęcia kryterium podmiotów
troski: troszczącego się i otoczonego/objętego troską / 76

Typologie troski zbudowane w wyniku przyjęcia kryterium przedmiotów
troski / 80

Rodzina jako druga poddana analizie kategoria semantyczna / 82

Klasyfikacja pojęć rodziny skonstruowana w wyniku przyjęcia kryterium
rodzaju dyscypliny naukowej / 82

Typologie rodziny skonstruowane w wyniku przyjęcia wielu kryteriów / 90

Klasyfikacje funkcji rodziny zbudowane w wyniku przyjęcia kilku
kryteriów / 113

Klasyfikacje przyczyn, przejawów i skutków dysfunkcyjności rodziny,
skonstruowane dzięki przyjęciu określonych kryteriów / 117

Zakończenie / 121

Bibliografia / 125

Noty o autorkach / 141

Indeks osób / 145

Wykaz schematów i tabel / 151

Summary / 153

Zamiast wprowadzenia

Uzasadnienie podjęcia problematyki

Już w tradycji klasycznej i scholastycznej poznanie postrzegano głównie jako definiowanie (czyli pojęciowe ujęcie przedmiotu) i klasyfikowanie (czyli usiłowanie uporządkowania logicznego danej dziedziny). Nie oznacza to, że dziś czynności te zdezaktualizowały się, wręcz przeciwnie – wymagają kontynuacji na jeszcze wyższym poziomie wnikliwości i precyzji. Wymagają ponadto uwzględnienia międzygeneracyjnej ciągłości określonej wizji nauki (niezależnie od reprezentowanej dyscypliny) niezmiennie jako działalności humanistycznej, czyli pośrednio bądź bezpośrednio dla dobra człowieka, oraz jako działalności społecznej, czyli pośrednio bądź bezpośrednio dla dobra społeczności.

W niniejszej monografii zaproponowano określone postrzeganie klasyfikowania (operacji umysłowej i czynności) nie tylko jako porządkującego wiedzę, lecz także jako procesu poznawczego sprzyjającego dynamicznemu rozwojowi nauki: inicjowaniu nowych kierunków, koncepcji, działów nauki, nurtów, subdyscyplin itp. W wiedzy uporządkowanej (mającej przejrzystą strukturę) łatwiej bowiem dostrzec luki i wykryć miejsca jeszcze nieoznaczone w nauce. Łatwiej również zapełnić je oryginalnymi treściami, włącznie z osiągnięciami pretendującymi do miana odkryć, wynalazków lub racjonalizacji¹. Owo metaforyczne „czynienie

---

¹ Odkrycie to, po pierwsze: zdobycie wiedzy o czymś dotychczas niezbadanym, dotarcie do nieznanych obszarów wiedzy, a po drugie: stwierdzenie, że w określonym zakresie prawda jest inna, niż sądził ogół, na przykład odkrycie nowych lądów, nowego pierwiastka. Odkryć oznacza także odsłonić to, co dotychczas było zakryte, odrzucić zasłonę, uczynić coś widocznym lub wyjawić, ujawnić, podać do wiadomości, na przykład odkryć tajemnicę. Odkrywa się zawsze coś, co wcześniej istniało, lecz nie zostało ujawnione ludzkiej świadomości, zatem nie było włączone do zdobyczy, choćby nauki. Warto zaznaczyć, że odkrycie dotyczy wszystkich jej dziedzin. Z kolei wynalazek to rzecz nowa lub udoskonalona przez człowieka. Wynaleźć – inaczej wymyślić, utworzyć,

miejsca” w aktualnym konglomeracie wiedzy – jako swoisty przejaw postawy otwartości na nowe ustalenia w nauce – okazuje się nieobojętne dla postępów w jej określonej dziedzinie.

Oprócz znaczenia teoretycznego konstruowania klasyfikacji wskazano także jego znaczenie prakseologiczne. W obszarze praktyki pedagogicznej wgląd w różnorodność form, typów, odmian choćby zaobserwowanych nieprawidłowości stanowi podstawę trafnej diagnozy pedagogicznej jednostki, grupy, systemu, na przykład oświatowego. Ułatwia również odpowiednią profilaktykę stanów niekorzystnych, które zachodzą w wychowankach, uczniach czy podopiecznych. Umożliwia terapię ich zaburzeń, deficytów, dysfunkcji itp.

Wyszczególnienie, przykładowo, licznych form rodzinnych wychowania dzieci i młodzieży i opieki nad nimi stanowi egzemplifikację tego, jak można uprawiać pedagogikę, zwłaszcza zaś zaproponowaną w niniejszej publikacji subdyscyplinę – pedagogikę analityczną. Ponadto umożliwia uświadomienie, że po pierwsze: nie wystarczy redukcjonistyczne postrzeganie opieki, troski czy wychowania jako kategorii *stricte* teoretycznych, a po drugie: konieczne jest budowanie ich szczegółowych typologii, pomocnych w pedagogice jako nauce stosowanej. Podstawowym zadaniem pedagogiki stosowanej pozostaje bowiem wspieranie realizatorów opieki nad człowiekiem, czyli ludzi udzielających mu pomocy, a także odpowiedzialnych za jego wychowanie i kształcenie.

Według Jeana Piageta ludzkie myślenie przechodzi przez fazy: sensomotoryczną, przedoperacyjną i intuicyjną, zanim między siódmym a dwunastym rokiem życia osiągnie stadium operacji konkretnych. Osiągnięcie kolejnych faz implikuje sprawność w klasyfikowaniu (a także w seriacji, czyli szeregowaniu) przedmiotów materialnych². Warto dodać,

skonstruować coś nowego lub udoskonalić, na przykład wynaleźć maszynę parową. Wynalazek dotyczy na ogół sfery techniki i obejmuje nowo powstałe przedmioty materialne. Natomiast racjonalizacja to działalność polegająca na udoskonalaniu znanych i niejednokrotnie już zastosowanych wynalazków, na ich usprawnieniu, a przede wszystkim na lepszym dostosowaniu do ludzkich potrzeb oraz poziomu cywilizacyjnego. Zob. A. Żywczok: *Aksjologia odkrycia naukowego. Studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009, s. 15–16.

² Zob. B. Inhelder, J. Piaget: *Od logiki dziecka do logiki młodzieży. Rozprawa o kształtowaniu się formalnych struktur operacyjnych*. Przeł. K. Tyborowska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1970; J. Piaget: *Mowa i myślenie u dziecka*. Przeł. J. Kołodzka. Lwów–Warszawa: Książnica „Atlas”, 1929; J. Piaget: *Narodziny inteligencji dziecka*. Przeł. M. Przetacznikowa. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966; J. Piaget: *Sąd i rozumowanie u dziecka*. Przeł. J. Pini-Suchodolska. Lwów–Warszawa: Książnica „Atlas”, 1929; J. Piaget: *Równoważenie struktur poznawczych: centralny problem rozwoju*. Przeł. Z. Zakrzewska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981; J. Piaget: *Psychologia i epistemologia*. Przeł. Z. Zakrzewska. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977.

że oprócz klasyfikowania przedmiotów materialnych człowiek potrafi dokonywać klasyfikowania przedmiotów niematerialnych, a przede wszystkim – konstruować klasyfikacje, choćby naukowe.

Właściwa recepcja metodologicznych i organizacyjnych podstaw badań byłaby znacznie utrudniona bez uprzedniego sprecyzowania już w części wstępnej głównego pojęcia klasyfikacji (choć pojęcie to zostało szczegółowo rozpatrzone również w rozdziale drugim). Należy zatem wyjaśnić, że klasyfikacja w ujęciu psychologicznym to, po pierwsze: proces kategoryzowania obiektów lub zdarzeń do rozłącznych klas, a po drugie: rezultat tego procesu³. Klasyfikacja stanowi operację polegającą na grupowaniu elementów mających co najmniej jedną cechę wspólną w pewną liczbę „klas”. Służy ona szybkiemu odnalezieniu przedmiotu, jeśli zna się zajmowane przezeń miejsce, lub dokonaniu czynności wstępnych polegających na zgrupowaniu przedmiotów wykazujących najczęściej naturalnych podobieństw, co pozwoli na odkrycie praw, jakim podlegają⁴. Można ją uznać niewątpliwie za przejaw racjonalnego postępowania człowieka nie tylko w działalności naukowej, lecz także w innych dziedzinach⁵.

Metodologiczne i organizacyjne podstawy badań

Przedmiotem zaprezentowanych badań jest znaczenie porządkowania wiedzy naukowej w postaci klasyfikacji w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika. Główny problem badawczy wyrażał się zatem w pytaniu: jakie znaczenie teoretyczne i prakseologiczne w dyscyplinie pedagogika ma porządkowanie wiedzy naukowej za pośrednictwem jej klasyfikowania? Usiłowano rozstrzygnąć również kolejne, szczegółowe problemy badawcze: jakie typy ładu wyznaczają ład panujący w nauce (pojmowanej jako jakość kulturowa)? Jakie przykładowe przedmioty klasyfikacji wiedzy z zakresu pedagogiki daje się wyodrębnić? Jakich subdyscyplin brakuje w pedagogice oraz które z nich i dlaczego warto aktualnie włączyć do dotychczasowych klasyfikacji subdyscy-

---

³ Zob. A.S. Reber, E.S. Reber: *Słownik psychologii*. Przeł. I. Kurcz, K. Skarżyńska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2008, s. 318.

⁴ Zob. N. Sillamy: *Słownik psychologii*. Przeł. K. Jarosz. Katowice: Wydawnictwo „Książnica”, 1995, s. 119.

⁵ Zob. *O racjonalności w nauce i życiu społecznym*. Red. Z. Melosik, Z. Drozdowicz, S. Sztajer. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2009. Zob. też Z. Melosik: *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019.

plin pedagogicznych? Jakie zadania należy wyznaczyć zaproponowanej subdyscyplinie: pedagogice analitycznej? Jak usytuować ją w strukturze dotychczasowych subdyscyplin pedagogicznych?

Zasadnicze cele kognitywne niniejszych badań, prowadzonych w latach 2020–2021, obejmują więc poznanie znaczenia porządkowania wiedzy naukowej w postaci klasyfikacji w dyscyplinach społecznych, zwłaszcza w pedagogice. Niebagatelne okazuje się również odkrywanie, dzięki sprawności klasyfikowania, nowych obszarów nauki, wymagających określenia pod względem nazewnictwa, usytuowania ich w strukturze dyscyplinarnej i subdyscyplinarnej, wyznaczonych zadań itp. Natomiast cele utylitarne to:

- wzbudzenie refleksji nad dotychczasowymi klasyfikacjami wiedzy, prowadzące do ich udoskonalenia;
- nabycie umiejętności konstruowania prawidłowych klasyfikacji wiedzy;
- uprzystępnienie szerszym kręgom społecznym wiedzy naukowej (dzięki porządkującym ją klasyfikacjom);
- zapewnienie sprawniejszego przyswajania wiedzy dzięki poprawie jej transferu wśród członków społeczeństwa.

Dlatego posłużono się metodami hermeneutyki filozoficznej, pedagogicznej i prawnej, w odniesieniu do których skorzystano zwłaszcza z osiągnięć hermeneutyki typologicznej⁶. Metodologiczne zasoby hermeneutyki okazały się użyteczne w analizie oraz interpretacji zarówno naukowych tekstów źródłowych, jak i dokumentów wyznaczających podstawę prawną badanych form rodzinnych opieki i wychowania nad dziećmi oraz młodzieżą. Sposób postępowania badawczego jest charakterystyczny dla metody: studium przypadku⁷, w którym „przypadek” obej-

⁶ Zob. J. Grondin: *Wprowadzenie do hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. L. Łysiń. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2007; B. Milerski: *Hermeneutyka pedagogiczna. Perspektywy pedagogiki religii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, 2011; W. Lorenc: *Filozofia hermeneutyczna. Inspiracje, klasycy, radykalizacje*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2019; *Wartość i sens. Aksjologiczne aspekty teorii interpretacji*. Red. A. Tyszczyk, E. Fiała, R. Zajązkowski. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2003; B. Brożek: *Granice interpretacji*. Kraków: Copernicus Center Press, 2020; A.B. Stępień: *Wstęp do filozofii*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001; A. Przyłębski: *Hermeneutyka. Od sztuki interpretacji do teorii i filozofii rozumienia*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2019.

⁷ Warto zaznaczyć, że studium przypadku służące celom naukowym – uznawane za metodę badań – różni się od zastosowania studium przypadku jako popularnego narzędzia diagnostycznego. Tylko pierwsze spełnia wymogi formalnych procedur metodologicznych. Klasyczne studia przypadku definiowały jako przypadek zazwyczaj jednostkę ludzką. Aktualnie „przypadkiem” może być nie tylko jednostka czy grupa, lecz także pojęcie, zdarzenie, program, system, na przykład organizacyjny, gospodarczy, społeczno-polityczny. Do technik badań mających najczęściej zastosowanie w stu-

muje zarówno porządkowanie wiedzy w formie klasyfikacji (rozpatrzonej na przykładzie dwóch kategorii pedagogicznych: troski i rodziny), jak i wysuniętą propozycję utworzenia nowej subdyscypliny – pedagogiki analitycznej. Zastosowaną techniką badań była zatem głównie analiza dokumentów oficjalnych (w których próbowano odnaleźć klasyfikacje), a jako narzędzie badawcze posłużyły kryteria ich analizy i oceny. Do dokumentów tych należały:

- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późniejszymi zmianami;
- *Materiały z 76–79 posiedzenia Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego.* „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego” 1997, nr 1437/II;
- *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r., ratyfikowany i opublikowany w Polsce.* Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169;
- *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy.* Dz.U. 2020, poz. 1359;
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej.* Dz.U. 2020, poz. 821;
- *Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.* Dz.U. 2021, poz. 735;
- *Ustawa z dnia 24 marca 2004 r. o pomocy społecznej.* Dz.U. 2021, poz. 2268 i 2270;
- *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe.* Dz.U. 2021, poz. 4;
- *Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., ratyfikowana w Polsce 23 grudnia 1991 r.* Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526 z późniejszymi zmianami;
- wyrok TK z 12 kwietnia 2011 roku. SK 62/08, OTK-A 2011, nr 3, poz. 22;
- wyniki kontroli NIK z 2018 r. Warszawa: Departament Pracy i Spraw Społecznych⁸;

---

dium przypadku należą: analiza dokumentów/dokumentacji (na przykład zapisów archiwalnych), wywiad, obserwacja i artefakty fizyczne. Zob. R.K. Yin: *Studium przypadku w badaniach naukowych. Projektowanie i metody.* Przeł. J. Gilewicz. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015, s. 232, 239, 135, 62–63. Zob. też M. Strumińska-Kutra, I. Koładkiewicz: *Studium przypadku.* W: *Badania jakościowe. Metody i narzędzia.* Red. D. Jemielniak. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012; D. Silverman: *Prowadzenie badań jakościowych.* Przeł. J. Ostrowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008; K. Rubacha: *Metodologia badań nad edukacją.* Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008.

⁸ <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/17/044/LL> [dostęp: 11.11.2021].

- przykładowe statuty: Stowarzyszenia SOS Wioski Dziecięce w Polsce; Rodzinnego Domu Dziecka w Nowym Sączu; Rodzinnego Domu Dziecka w Cieszynie; Rodzinnego Domu Dziecka w Supraślu; Pogotowia Rodzinnego w Warszawie.

Pierwszy etap badań, określany jako przygotowawczy, wymagał dostrzeżenia sytuacji problemowej oraz wskazania związanego z nią przedmiotu badań. Konieczne okazało się również sprecyzowanie celów i problemów badawczych, a także dobór metody umożliwiającej rozwiązanie problemu głównego i odpowiadających mu problemów szczegółowych. Etap ten obejmował również staranną kwerendę literatury naukowej, dzięki której można było przestudiować określony tematycznie materiał źródłowy i dokonać wyboru odpowiednich dokumentów, które miały podlegać analizie.

Etap drugi, nazywany zazwyczaj wykonawczym, wyrażał się w zaangażowaniu koniecznym do przeprowadzenia i sfinalizowania badań. W trakcie realizacji tego etapu badań dokonano wnikliwej analizy klasyfikacji zawartych zarówno w źródłach naukowych, jak i w wybranych dokumentach (zgodnie z przyjętymi kryteriami poprawności klasyfikacji wiedzy w zakresie form rodzinnych wychowania dzieci i młodzieży oraz opieki nad nimi). Klasyfikacje poddano ocenie i w przypadku niektórych wskazano ich niepoprawność oraz możliwość korekty bądź nieznacznej modyfikacji. Następnie przystąpiono do opracowania wyników badań: ich opisu i interpretacji. Zadbano również o to, by eksplikacje uwyraźnić za pomocą form graficznych (schematów lub tabel).

Struktura monografii

Na strukturę monografii *Pedagogika analityczna. Od porządkowania wiedzy naukowej do odkrywania jej nowych obszarów* składa się spis treści, wprowadzenie, cztery rozdziały merytoryczne, zakończenie, bibliografia, noty o autorkach, indeks osób, wykaz schematów i tabel oraz *summary*. Treść pierwszego rozdziału została pomyślana tak, by stanowiła teoretyczną podstawę, obejmującą problematykę porządkowania jako przejawu dostrzegania logicznej struktury świata, a także przejawu ludzkiego dążenia do osiągnięcia harmonii w wielu sferach funkcjonowania. W związku z tym podjęto refleksję nad różnymi typami ładu, a przede wszystkim nad współzależnością wyliczonych typów ładu i ładu w nauce.

W rozdziale drugim, oprócz przytoczenia zasadniczych pojęć związanych z analizowaną problematyką, dokonano charakterystyki szczegółowych zagadnień, takich jak: znaczenie klasyfikacji wiedzy w nauko-

znawstwie ogólnym i naukoznawstwie pedagogicznym, wyrażające się przede wszystkim w uprzyświeśnieniu wiedzy naukowej odbiorcom oraz jej sprawniejszym przyswajaniu. Opisano również zasadnicze typy klasyfikacji, cechy klasyfikacji poprawnych i sugestie dotyczące rozpoznawania klasyfikacji niepoprawnych, przedmioty klasyfikacji w dziedzinie nauk społecznych (w pedagogice i dyscyplinach pomocniczych).

W rozdziale trzecim zaprezentowano argumentację przekonującą o tym, że odpowiednie klasyfikowanie wiedzy przyczynia się do rozwoju nauki: zapoczątkowania jej nowych obszarów, takich jak zainicjowana subdyscyplina. Argumentację wspiera przegląd przykładowych, dotychczas obowiązujących w pedagogice, klasyfikacji subdyscyplin. Centralne zagadnienie tej części pracy stanowi więc propozycja utworzenia nowej subdyscypliny – pedagogiki analitycznej, połączona z ukazaniem jej genezy, zadań, usytuowania w strukturze dyscyplinarnej i z określeniem, przybliżeniem antycypowanych kierunków rozwoju. W końcowej części rozdziału zobrazowano graficznie autorskie ujęcia klasyfikacji subdyscyplin pedagogicznych.

Z kolei rozdział czwarty w zamyśle auterek ma dopełniać wcześniejsze rozdziały egzemplifikacjami typologii wiedzy w obszarze teorii i prakseologii pedagogicznej. W rozdziale tym można wyodrębnić dwie merytorycznie zbliżone części: pierwsza zawiera przykłady klasyfikacji w zakresie teorii pedagogicznej (skorzystano tu z kategorii troski), w drugiej natomiast rozpatrzono klasyfikacje o niewątpliwym znaczeniu zarazem teoretycznym i prakseologicznym (skorzystano z kategorii rodziny) i zaprezentowano klasyfikację pojęć rodziny, jej funkcji, a także przyczyn, przejawów i skutków dysfunkcyjności. Typologie te zostały przedstawione jako rezultat analizy logicznej, eksplikacyjnej i funkcjonalnej.

Zobrazowanie w niniejszej książce finalnych rezultatów klasyfikowania w postaci istniejących już klasyfikacji i ukazanie procesu konstruowania klasyfikacji wiedzy w dyscyplinie pedagogika wydaje się rozwiązaniem racjonalnym. Służy bowiem nie tylko pedagogom reprezentującym środowisko naukowe, lecz także czynnym pedagogom, tak zwanym praktykom, zwłaszcza tym, którzy są przekonani o łączności wiedzy nieinstruktywnej – teoretycznej, oraz instruktywnej – o niepodważalnej użyteczności praktycznej.

Usytuowanie problematyki badawczej wśród dziedzin i dyscyplin naukowych

Problematykę monografii daje się zakwalifikować do zakresu dwóch subdyscyplin pedagogicznych: teorii wychowania oraz pedagogiki ogól-

nej⁹, a także do obszaru badawczego określonego w jednej z prac Alicji Żywczok jako naukoznawstwo pedagogiczne¹⁰. Biorąc pod uwagę proweniencję problematyki klasyfikacji, należy bezsprzecznie wymienić filozofię (a ściślej – logikę¹¹). Nie oznacza to, że przedstawiciele innych nauk, na przykład socjologii, psychologii czy politologii, nie poruszają wspomnianych zagadnień. Dokonują tego, przyjmując jednak inną perspektywę oglądu zagadnienia klasyfikacji wiedzy naukowej. Za interdyscyplinarny obszar poznania, którego badacze swobodnie zajmują się tematyką klasyfikacji, należy uznać przede wszystkim naukoznawstwo¹². Zatem wskazanie naukoznawstwa ogólnego i szczegółowego (choćby pedagogicznego) pozwala ostatecznie usytuować badaną w niniejszej pracy

---

⁹ Zob. D. Benner: *Pedagogika ogólna. Wprowadzenie do myślenia i działania pedagogicznego w ujęciu systematycznym i historyczno-problemowym*. Przeł. D. Stępkowski. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2015. Zob. też D. Stępkowski: *Pedagogika ogólna i religia. (Re)konstrukcja zapomnianego wątku na podstawie teorii Johanna F. Herbarta i Friedricha D. Schleiermachers*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, 2010.

¹⁰ Zob. A. Żywczok: *Zazdrość i działalność naukowa. Studium z zakresu naukoznawstwa pedagogicznego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020.

¹¹ Przypomnijmy, że logika to nauka o sposobach jasnego i ścisłego formułowania myśli, o regułach poprawnego rozumowania i uzasadniania twierdzeń. Pierwszy i drugi zawarty w definicji przedmiot zainteresowania logików są kluczowe w przetwarzaniu informacji. Po pierwsze: żeby informacje przetwarzać, trzeba je jasno i ściśle sformułować. Logika dostarcza więc sformalizowanego języka, który dobrze się sprawdza również w zastosowaniach technicznych. Po drugie: rozumowanie polega na uporządkowanym przechodzeniu od jednej myśli (sądu lub zdania) do innych. Jeżeli ktoś potrafi precyzyjnie określić zasady poprawnego rozumowania, to takie rozumowanie może służyć do typowym w informatyce w informatyce przetwarzaniu informacji. Zob. P. Kulicki, R. Trójczak: *Logika w informatyce i inżynierii wiedzy*. W: *Logika*. Cz. 2: *Kultura logiczna*. Red. S. Janeczek, M. Tkaczyk, A. Starościc. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2018, s. 82–83. Zob. też: K. Wiktorowicz: *Logika i teoria mnogości. Materiały pomocnicze*. Rzeszów: Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, 2018; A. Kmiecik: *Rozważania dotyczące stosowania logiki*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2006.

¹² Ze względu na problematykę niniejszej monografii należy przybliżyć Czytelnikom termin „naukoznawstwo”. Oznacza on znawstwo nauki lub nauk, a więc znajomość, rozeznanie, orientację w tym, czym jest i jak funkcjonuje nauka bądź nauki. Jedni uważają, że naukoznawstwo powinno być możliwie zunifikowaną dyscypliną, inni, że jest ono raczej federacją dyscyplin. Niektórzy podkreślają wagę teoretycznych rozważań poświęconych nauce, inni są nastawieni bardziej praktycznie, jeszcze inni próbują łączyć obydwie podejścia. Warto dodać, że początki polskiego naukoznawstwa sięgają okresu zaborów i są nierozzerwalnie związane z Kasą im. Józefa Mianowskiego oraz jej wybitnym przedstawicielem – Stanisławem Michalskim. Zob. P. Lipski: *Naukoznawstwo*. W: *Metodologia nauk*. Cz. 2: *Typy nauk*. Red. S. Janeczek, M. Walczak, A. Starościc. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2019, s. 401, 402, 403.

problematykę. Warto posłużyć się tu nie tyle terminem „nauka”, ile bardziej odpowiednim: „intermetanauka”. Termin ten wprowadził Tadeusz Kotarbiński, który usiłował w ten sposób zaakcentować metateoretyczny i interdyscyplinarny charakter naukoznawstwa.

Docenienie teorii naukowej (w tym dostrzeżenie znaczenia pojęć metanaukowych), a jednocześnie próba przewyciężenia hegemonii neopozytywistycznej w nauce, uznanie hipotetyczności jako postawy gotowości do zmiany przyjętych ustaleń poznawczych, a także respektowanie wymogu zachowania czujności etycznej, wynikającego z priorytetu wartości humanistycznych, to przekonania łączące autorki z filozoficznymi koncepcjami nauki, formułowanymi zwłaszcza przez Maxa Schelera¹³ i Ferdynanda Gonsetha¹⁴. Praca *Pedagogika analityczna...* stanowi również kontynuację poglądów wyrażonych w dwóch wcześniejszych monografiach Alicji Żywczok, poświęconych uwarunkowaniom i dynamizacji rozwoju naukowego¹⁵.

Trudno nie dostrzec w niniejszej publikacji także treści prakseologicznych należących do specyfiki pedagogiki opiekuńczej oraz pedagogiki społecznej (zwłaszcza jej szczegółowej odmiany: pedagogiki rodziny¹⁶). Ten obszar problemowy mogą zatem spożytkować uczeni – reprezentanci wymienionych subdyscyplin, a także praktykujący w tym zakresie wychowawcy, opiekunowie czy nauczyciele. Wyszczególnienie i ustosunkowanie się do jednej z wiodących w pedagogice opiekuńczej klasyfikacji, która obejmuje formy rodzinne wychowania i opieki nad dziećmi i młodzieżą, takie jak rodzina naturalna, rodzina adopcyjna, rodzina zastępcza (w tym rodzinne pogotowie opiekuńcze, wioska dziecięca i rodzinny dom dziecka), umożliwiło przeanalizowanie również kolejnych ich form. Przykładowo rodzina naturalna może zostać poddana klasyfikacji ze względu na liczbę dzieci w rodzinie i wówczas w prawidłowej klasyfikacji powinno wyodrębnić się: rodzinę jednodzielną i rodzinę wielodzietną (w tym wypadku „wielodzietność” obejmowałaby już dwoje dzieci i więcej), a nie: rodzinę bezdzietną, rodzinę jednodzielną i rodzinę wielodzietną, jak zazwyczaj czynią to przedstawiciele pedagogiki rodziny.

---

¹³ Zob. M. Scheler: *Problemy socjologii wiedzy*. Przeł. S. Czerniak, E. Nowakowska-Sołtan, M. Skwieciński, A. Węgrzecki, Z. Zwoliński. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990; M. Scheler: *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*. Przeł. S. Czerniak, A. Węgrzecki. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987.

¹⁴ Zob. L. Witkowski: *Filozofia nauki Ferdynanda Gonsetha na tle problemów współczesnego racjonalizmu*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 1983.

¹⁵ Zob. A. Żywczok: *Aksjologia odkrycia naukowego...*; Eadem: *Zazdrość i działalność naukowa...*

¹⁶ Warto dodać, że niektórzy badacze problematyki rodziny uznają pedagogikę rodziny za odrębną subdyscyplinę.

Przykład ten dowodzi, że analiza¹⁷ krytyczna w tym zakresie może wiele wniesić do sposobu konstruowania bądź modyfikacji klasyfikacji, z oczywistym pożytkiem dla użytkowników kultury. Wylimitowanie błędów w dotychczasowych klasyfikacjach i poprawne konstruowanie nowych typologii stanowi zapowiedź tego, co może zyskać pracownik naukowy doskonalący swe umiejętności kognitywne i dbający o nabycie odpowiedniej kultury logicznej.

Intencją autorek było dostarczenie Czytelnikowi okazji do dłuższego namysłu nad podobnymi kwestiami poprzez studiowanie prezentowanej pracy naukowej, która może stać się nie tylko źródłem uporządkowanej wiedzy czy odkrywaniem nowych jej obszarów, lecz także szansą doskonalenia umiejętności logicznych i pośrednio również sprawności metodologicznej.

Słowo do Czytelników

Niniejsza monografia powstawała w znamienym okresie pandemii. W kwietniu 2020 roku Alicja Żywczok założyła kilkusobowy zespół badawczy w Instytucie Pedagogiki, na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Nazwa zespołu obejmowała przyjęte zasadnicze cele: badania aksjologiczne i rozwój teorii naukowych. Będąc jego liderką, w ramach realizowanego projektu uczona zainicjowała pracę badawczą nad zaproponowaną przez nią problematyką klasyfikacji wiedzy jako inspiracji do utworzenia nowych subdyscyplin pedagogicznych. Wysunęła również propozycję utworzenia nowej subdyscypliny – pedagogiki analitycznej¹⁸. Kompetencyjnego wsparcia w obszarze problematyki prakseologicznej, dopełniającej treści teoretyczne wiedzą z zakresu pedagogiki opiekuńczej oraz familiologii, udzieliła członkini zespołu Bogumiła Bobik¹⁹. Przygotowanie monografii wymagało pokonania nie-

---

¹⁷ Analiza – metodyczny sposób postępowania, w którym pewna całość zostaje rozłożona na części lub też to, co jest dane, zostaje sprowadzone do swoich części składowych. W filozofii rozwinęły się różne typy analizy, takie jak: a) analiza dowodząca (zidentyfikowana między innymi w dziełach Arystotelesa), b) analiza logiczna, która służy ukazaniu form logicznych leżących u podstaw gramatyki języka potocznego, aby na podstawie tych form zbudować język naukowy; na przykład logik Ludwig Wittgenstein uprawiał taką formę analizy, w której znaczenie wyrażenia językowego jest określone jako funkcja jego użycia. Zob. P. Prechtl: *Analiza*. W: Idem: *Leksykon pojęć filozofii analitycznej*. Przeł. J. Bremer SJ. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2009, s. 36.

¹⁸ Autorstwo Alicji Żywczok: od 5 do 82 i od 117 do 123 strony, a także część bibliografii, indeksu osobowego, spisu schematów i tabel oraz noty i *summary*.

¹⁹ Autorstwo Bogumiły Bobik: od 82–116 strony, a także część bibliografii, indeksu osobowego, wykazu schematów i tabel oraz noty i *summary*.

zależnych od nikogo trudności komunikacyjnych związanych z okresem zagrożenia pandemicznego, który spowodował konieczność wprowadzenia pracy zdalnej na uczelni i uniemożliwił swobodny kontakt bezpośredni. W tych warunkach trzeba było sprostać także wyzwaniom intelektualnym, zwłaszcza koncepcyjnym, oraz wyzwaniom organizacyjnym. Jednak przyjazna i wytrwała współpraca zawodowa zaowocowała ukończeniem prac nad publikacją i przekazaniem jej w roku 2022 do rąk Czytelników.

Pedagogika analityczna... stanowi interdyscyplinarne studium z zakresu naukoznawstwa, a ściślej – z naukoznawstwa pedagogicznego, i jest adresowana do:

- uczonych reprezentujących wszystkie dziedziny nauki (zwłaszcza dziedzinę społeczną i humanistyczną) oraz dyscypliny (zwłaszcza pedagogikę, filozofię, antropologię, psychologię, socjologię);
- podmiotów podejmujących współpracę z uniwersytetem, na przykład stosujących wyniki badań naukowych w określonych specjalnościach praktycznych;
- doktorantów i studentów zainteresowanych zarówno treściami teoretycznymi, jak i pedagogiką stosowaną (zakresem prakseologicznym pedagogiki opiekuńczej, pedagogiki społecznej, pedagogiki rodziny);
- pedagogów, nauczycieli, wychowawców, opiekunów i animatorów, by jeszcze lepiej przygotowywali dzieci i młodzież do uczenia się i studiowania polegającego w znacznym stopniu na rozumieniu oraz przyswajaniu wiedzy teoretycznej (w tym logiki sprzyjającej dynamicznemu rozwojowi poznawczemu).

Jest to praca nie tyle o porządku bibliotecznym (wyrażającym się między innymi w skatalogowaniu danych naukowych), choć do niego również zachęca. Nie traktuje wyłącznie o porządkowaniu w gabinecie czy na biurku intelektualisty, choć z pewnością nie zawiera sugestii dotyczących czegoś przeciwnego. Warto zapoznać się z jej treścią, ponieważ każdy człowiek wykonuje określony wysiłek klasyfikowania, z czego często nawet nie zdaje sobie sprawy, na przykład podczas porządkowania odzieży w szafie, produktów kuchennych, materiałów biurowych czy plików w komputerze.

Przedstawiciele określonych grup zawodowych, na przykład sprzedawca czy hurtownik, podejmują decyzje w kwestii miejsca i ułożenia przedmiotów (towaru) w określonych pomieszczeniach lub na półkach. Prawnik dokonuje podziału spraw regulowanych w ustawie, z zachowaniem warunków między innymi rozłączności, zupełności, naturalności podziału logicznego. Z pożytków klasyfikacji korzysta również informatyk, ekonomista, logistyk itp. Naukowiec podejmuje wysiłek klasyfikowania prawdopodobnie częściej i z większą intensywnością. Poznaje

i ocenia skonstruowane już klasyfikacje, modyfikuje je, a przede wszystkim konstruuje nowe. Czynności te należą do niemal codziennych zadań uczonego. Zazwyczaj zadawała go już gromadzenie i porządkowanie wiedzy prowadzące do ustanowienia określonego ładu w nauce. Za znacznie bardziej satysfakcjonujące i doniosłe uznaje jednak odkrywanie wiedzy.

Dlatego też w niniejszej monografii proces porządkowania wiedzy został organicznie związany z procesem twórczości naukowej – proponuje się postrzegać je jako procesy współzależne. Nie tylko porządkowanie wiedzy (przyczyniające się do zachowywania bądź przywracania ładu) sprzyja kreatywności naukowca. Oryginalne osiągnięcia określane jako zdobycze nauki także wymagają – wtórnie – odpowiedniego włączenia ich do zgromadzonych zasobów, a zatem zastosowania czynności porządkujących.

Noty o autorkach

Alicja Żywcok – dr hab. prof. UŚ, pedagog i filozof. Miejsce pracy: Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki (ul. Michała Grażyńskiego 53, 40–126 Katowice). Lider zespołu badawczego z zakresu aksjologii pedagogicznej i rozwoju teorii naukowych. E-mail: alicia.zywcok@us.edu.pl. Dorobek naukowy prezentuje w międzynarodowych bazach internetowych: Orcid, Research Gate, Google

Scholar. Członkini Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej przy KNP Polskiej Akademii Nauk, członkini Rady Naukowej czasopisma parametrycznego „Paideia”, a także członkini Rady Naukowej Wydawnictwa Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej „Chowanna”. Recenzentka dorobku w procedurach awansowych, publikacji monograficznych, artykułów w czasopismach parametrycznych, a także projektów naukowych. Organizatorka i współorganizatorka konferencji naukowych na Uniwersytecie Śląskim.

Zainteresowania badawcze: teoria wychowania, pedagogika ogólna, naukoznawstwo, pedagogika pracy, pedagogika rodziny, pedeutologia, historia myśli pedagogicznej, aksjologia (zwłaszcza etyka pedagogiczna), antropologia filozoficzna i kulturowa.

Autorka 130 publikacji naukowych, w tym:

- sześciu monografi: *Zazdrość i działalność naukowa. Studium z zakresu naukoznawstwa pedagogicznego* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020); *Wychować człowieka prawdomównego. Koncepcje, badania naukowe, wdrożenia* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016); *Ku afirmacji życia. Pedagogiczne podstawy pomyślnego egzystencji* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011); *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009); *Wychowanie do radości życia* (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2004); *Filozoficzne korzenie pedagogiki radości* (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2000);

- pięćdziesięciu artykułów opublikowanych w wysoko punktowanych czasopismach parametrycznych, takich jak: „Polska Myśl Pedagogiczna”, „Biografistyka Pedagogiczna”, „Ethos”, „Colloquium”, „The New Educational Review”, „Forum Pedagogiczne”, „Roczniki Pedagogiczne”, „Kwartalnik Pedagogiczny”, „Przegląd Pedagogiczny”, „Wychowanie w Rodzinie”, „Rocznik Lubuski”, „Pedagogika Społeczna”, „Paedagogia Christiana”, „Biuletyn Historii Wychowania”, „Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne”, „Chowanna”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”;
- kilkudziesięciu rozdziałów w monografiach;
- redaktorka naukowa czterech monografii zbiorowych: *Naukowcy. Osobowość, rola, profesjonalizm*. Współred. A. Żywczok. Prace Naukowe UŚ nr 3833 (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019); *Uczeni z odległej i nieodległej przeszłości. Rekonstrukcje, interpretacje, refleksje*. Współred. A. Żywczok. Prace Naukowe UŚ nr 3872 (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019); *Znajomość, koleżeństwo, przyjaźń. Dynamizm ewoluowania więzi emocjonalnej*. Red. A. Żywczok (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2014); *Miłość – akt preferencji duchowości człowieka. Studium bliskości uczuciowej*. Red. A. Żywczok (Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013);
- redaktorka naukowa części monograficznej czasopisma „Chowanna” (2016, t. 1: *Kierunki rozwoju etyki pedagogicznej i teorii wychowania moralnego*).

Bogumiła Bobik – dr, pedagog, członkini zespołu badawczego z zakresu aksjologii pedagogicznej i rozwoju teorii naukowych na Uniwersytecie Śląskim, Wydziale Nauk Społecznych, w Instytucie Pedagogiki (ul. Michała Grażyńskiego 53, 40–126 Katowice). E-mail: bogumiła.bobik@us.edu.pl.

Zainteresowania badawcze: organizacja pomocy pedagogicznej dla dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, niepełnosprawnego, zaniedbanego oraz zagrożonego niedostosowaniem społecznym; zadania zawodowe pedagoga szkolnego; historia szkolnictwa na Górnym Śląsku po roku 1945. Łączy pracę naukową z praktyką pedagogiczną. Członkini Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego – oddział w Krakowie.

Autorka ponad 50 publikacji naukowych, między innymi:

- dwóch monografii: *Instytucjonalne, środowiskowe i indywidualne uwarunkowania funkcjonowania pedagoga szkolnego* (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020); *Szkolnictwo na Górnym Śląsku w latach 1945–1961* (Katowice: Wydawnictwo Naukowe i Artystyczne „Gnome”, 2015);
- pracy zbiorowej przez nią zredagowanej: *Z praktyki szkolnictwa specjalnego*. Red. B. Bobik (Katowice: Wydawnictwo Archidiecezjalne, 2014);

-
- artykułów zamieszczonych w takich specjalistycznych czasopismach, jak „Journal of Modern Science”, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, „Szkoła Specjalna”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, „Kultura. Przemiany. Edukacja”, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, „Rudzki Rocznik Muzealny”, „Forum Nauczycieli”;
  - rozdziałów w monografiach, na przykład B. Bobik: *Wybrane sylwetki powojennych nauczycieli związanych z Górnym Śląskiem*. W: *Uczeni z odległej i nieodległej przeszłości. Rekonstrukcje, interpretacje, refleksje*. Red. A. Żywczok, M. Kitlińska-Król (Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019, s. 153–171).

Indeks osób

- Ablewicz Krystyna 56, 125
Adamski Franciszek 84, 88, 113, 114, 115, 125
Ajdukiewicz Kazimierz 45, 125
Alembert Jean Le Rond d' 44
Ampère André Maria 44
Andrzejewski Marek 82, 98, 102, 125
Antas-Jaszczuk Alicja 106, 109, 110, 111, 125
Arystoteles 16, 24, 44, 50, 125
- Bacon Francis 44
Badora Sylwia 106, 110, 116, 125, 126, 133
Bańko Mirosław 21, 128
Bartha Adrian 87, 125
Bauman Zygmunt 54, 95, 126
Benner Dietrich 14, 126
Bentham Jeremy 44
Bereźnicka Małgorzata 88, 93, 126
Bobik Bogumiła 16, 96, 103, 110, 114, 115, 126
Bocheński Aleksander 24, 126
Bojanowski Edmund 55, 96, 129, 132
Bokszkański Zbigniew 83, 127
Brągiel Józefa 83, 89, 106, 110, 126, 127, 129, 133
Bremer Józef 16, 40, 75, 133
Brezinka Wolfgang 28, 126
Bronk Andrzej 45, 138
Brożek Bartosz 10, 126
- Budzyńska Ewa 26, 126
Burkacka Iwona 91, 93, 95, 138
- Carnap Rudolf 23, 126
Cekiera Czesław 90, 132
Chałas Krystyna 26, 131
Chomczyński Piotr 113, 138
Cichosz Mariusz 57, 136
Ciemniewski Jerzy 91, 131
Cienkowski Witold 21, 126
Cieślukowska Magdalena 126
Clarkowska Wanda 68, 135
Comte Auguste 44, 50
Cudak Henryk 117, 119, 126
Cudak Sławomir 117, 126
Czarnecki Kazimierz M. 68, 127
Czeredrecka Barbara 114, 115, 116, 125, 127
Czerniak Stanisław 15, 134
Czeżowski Tadeusz 45, 46, 55, 127
- Danilewicz Wioleta T. 91, 127
Dawid Jan W. 54, 136
Demokryt 44
Diderot Denis 44
Dobrołowicz Justyna 77, 78, 79, 134, 135
Dobrowolski Marek 86, 87, 138
Dorosz Krzysztof 95, 127
Drozdowicz Zbigniew 9, 132
Dubis Małgorzata 97, 103, 127
Dubos René 97, 103, 127

- Duchliński Piotr 55, 136
Dudek Mieczysław 113, 127
Dyczewski Leon 89, 127
- Eliade Mircea 57, 127
- Fajgielski Paweł 81, 127
Fel Stanisław 29, 30, 127
Ferenz Krystyna 89, 127
Fiała Edward 10, 135
Fukuyama Francis 95, 127
- Gałdowa Anna 68, 127
Gandecka Kamila 54, 136
Gesner Konrad von 44
Gębuś Dorota 92, 128
Giddens Anthony 95, 96, 128
Gierszewska Renata 105, 128
Gilewicz Joanna 11, 136
Gmeiner Hermann 106, 107, 108, 138
Gonseth Ferdinand 15, 136
Grondin Jean 10, 128
Gruca-Miąsik Urszula 97, 127
Gurvitch Georges (właśc. Georgij Dawidowicz Gurwicz) 25, 128
Gurycka Antonina 46, 128
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 44
Heller Michał 24, 44, 128
Hempel Jan 57, 128
Herbart Johann F. 14, 134
Hobbes Thomas 44, 50
Hołówka Teresa 49, 128
Homa Tomasz 55, 136
Hornowski Bolesław 68, 128
Hume David 27, 44, 128
- Ignatowicz Jerzy 86, 128
Inhelder Barbel 8, 128
Izdebska Jadwiga 89, 96, 118, 119, 128
Iżewska Maria 45, 134
- James William 54, 57, 128
Jamrozek Mirosław 97, 128
- Janeczek Stanisław 14, 130, 131
Janicka Iwona 97, 102, 129
Janke Andrzej 83, 89, 90, 91, 127, 128, 129
Jarosz Ewa 96, 128
Jarosz Krzysztof 9, 134
Jaroszyński Piotr 84, 130
Jemieliński Dariusz 11, 134
- Kacprzak Andrzej 113, 138
Kadłubek Wincenty 54, 137
Kalus Alicja 97, 102, 111, 129
Kałdon Barbara M. 83, 84, 87, 88, 129
Kamiński Stanisław 45, 84, 129, 130
Kampka Franciszek 30, 129
Kawalec Paweł 23, 126
Kawula Stanisław 83, 89, 92, 113, 129
Kępiński Antoni 21, 22, 129
Kęska Adam 116, 129
Kisielewicz Andrzej 46, 129
Kitlińska-Król Małgorzata 47, 137
Kmieciak Andrzej 14, 129
Kojder Andrzej 29, 50, 51, 129
Kolankiewicz Maria 97, 101, 102, 129
Kołodkiewicz Izabela 11, 134
Kołodzka Janina 8, 132
Komorowska Hanna 95, 127
Koneczny Feliks 24, 25, 31, 129
Korczak Janusz 55, 129
Kostkiewicz Janina 27, 125, 129
Kosyło Piotr 54, 128
Kotarbiński Tadeusz 15, 32, 33, 34, 44, 46, 47, 48, 49, 55, 130
Kowalski Wiesław 106, 107, 138
Kozdrowicz Ewa 97, 125, 129
Kozłowska Dominika 85, 138
Kozłowski Władysław 45, 130
Krajewska Beata 105, 130
Krajewski Władysław 40, 41, 130, 134
Krasińska Ewa 67, 127
Krapiec Mieczysław A. 84, 130

- Kryczka Piotr 24, 126
Kryńska Elwira 54, 128
Krzesińska-Żach Beata 89, 95, 97,
130
Kuczkowski Stanisław 55, 130
Kukołowicz Teresa 84, 130
Kulicki Piotr 14, 130
Kułaczkowski Jerzy 113, 127
Kunowski Stefan 53, 130
Kurcz Ida 9, 39, 133
Kurzynowski Adam 89, 127
Kwak Anna 91, 114, 130
Kwieciński Zbigniew 57, 62, 76, 130,
131, 132

Lalak Danuta 95, 127
Leibniz Gottfried Wilhelm 44, 50
Lepalczyk Irena 91, 94, 130, 135
Leppert Roman 57, 136
Leśniak Kazimierz 24, 125
Liberska Hanna 97, 102, 129
Lipski Piotr 14, 131
Lorenc Włodzimierz 10, 131

Łobocki Mieczysław 55, 56, 57, 131
Łuczyński Andrzej 97, 131
Łukasiewicz Jacek 97, 103, 127
Łukasiewicz Jan 46, 131
Łysień Leszek 10, 128

Machoń Henryk 28, 126
Magda-Czekaj Małgorzata 94, 131
Maj Adam 26, 131
Makieło-Jarża Grażyna 83, 131
Marianiński Janusz 26, 131
Maryniarczyk Andrzej 84, 130
Marzec Bożena 96, 126
Marzec Danuta 116, 125
Marzęcka Joanna 97, 125
Matejek Józefa 97, 131
Matyjas Bożena 97, 128
Melosik Zbyszko 9, 131, 132
Mendelejew Dmitrij 39
Mianowski Józef 14
Michalski Stanisław 14

Milerski Bogusław 10, 131
Murdock Georg P. 93

Nalaskowski Stanisław 54, 131
Nazar Mirosław 86, 128
Nell-Breuning Oswald 29, 30
Nowak Ewa 29, 133
Nowak Marian 56, 131
Nowakowska-Siuta Renata 55, 137
Nowakowska-Softan Elżbieta 15, 134

Oleszak Milena 85, 132
Oniszczenko Włodzimierz 68, 135
Opiela Maria (s. Loyola) 55, 96, 129,
132
Orłowska Małgorzata 96, 126
Ossowska Maria 25, 55, 132
Ossowski Stanisław 27, 28, 132
Ostrowska Joanna 11, 134
Ostrowska Urszula 26, 57, 132
Oswald Wilhelm 44, 127

Parzyszek Magdalena 92, 132
Pawłowski Łukasz 27, 128
Petrażycki Leon 39, 48, 52, 132
Piaget Jean 8, 128, 132
Pierzchała Kazimierz 90, 132
Pietruszka Lidia 92, 132
Pilch Tadeusz 88, 91, 94, 95, 97, 125,
128, 130, 133, 135
Pini-Suchodolska Jadwiga 8, 132
Platon 44
Plich Robert 85, 138
Płopa Mieczysław 83, 96, 127, 133
Pomykało Wojciech 113, 114, 135
Potakowski Paweł 81, 127
Prechtl Peter 16, 40, 49, 75, 133
Przećławska Anna 89, 133
Przetacznikowa Maria 8, 132
Przyłębski Andrzej 10, 133
Pujer Klaudia 82, 85, 125, 126, 132,
138
Pyżalski Jacek 113, 138

Quine Willard Van Orman 39, 133

- Raław Mariola 104, 133
Radbruch Gustav 29, 133
Reber Arthur S. 9, 39, 133
Reber Emily S. 9, 39, 133
Rega Artur 57, 133
Rembowski Józef 113, 133
Rickert Heinrich 45, 50
Ricoeur Paul 67, 133
Rogulska Agnieszka 106, 109, 110, 111, 125
Rosa Ryszard 24, 30, 133
Rowid Henryk 55, 133
Rozmarynowska Karolina 67, 133
Róg Anna 110, 133
Rubacha Krzysztof 11, 133
Rubczyński Witold 24, 133
Rusiecki Mieczysław 81, 133
Russell Bertrand 49, 134
Rysz-Kowalczyk Barbara 105, 128
- Safjan Marek 97, 134
Saint-Simon Claude Henri de 44, 50
Scheler Max 15, 134
Schleiermacher Friedrich D. 14, 134
Schrödinger Erwin 21
Scisłowicz Sylwester 77, 78, 79, 134
Sillamy Norbert 9, 134
Silverman David 11, 134
Skalec Agata 105, 134
Skarżyńska Krystyna 9, 39, 133
Skwieciński Mirosław 15, 134
Slany Krystyna 94, 134
Slot Michael 76, 134
Smyczyński Tadeusz 86, 134
Sośnicka Joanna 77, 78, 79, 134, 135
Sośnicki Kazimierz 54, 55, 134
Spencer Herbert 44
Stanosz Barbara 39, 133
Stańczyk Agnieszka 54, 128
Starościc Anna 14, 131
Stępień Antoni B. 10, 134
Stępkowski Dariusz 14, 126, 134
Strelau Jan 68, 134
Strumińska-Kutra Marta 11, 134
- Such Jan 45, 134
Symotiuk Stefan 80, 135
Szczepański Jan 84, 113, 135
Szewczuk Włodzimierz 83, 131
Szlendak Tomasz 94, 113, 135
Sztajer Sławomir 9, 132
Szulżycka Alina 96, 128
Szymczak Jarosław 84, 85, 135
Szymczak Mieczysław 76, 134
- Śliwowski Bogusław 56, 62, 63, 132, 135
Świątkiewicz Wojciech 84, 136
- Tatarkiewicz Władysław 44, 52, 135
Tchorzewski Andrzej M. de 41, 55, 56, 90, 128, 136
Tischner Józef 27, 28, 67, 135
Tkaczyk Marcin 14, 130
Tomaszewski Tadeusz 54, 135
Trójczak Rafał 14, 130
Tryniszewska Katarzyna 105, 135
Trzęsicki Kazimierz 40, 41, 55, 135
Tunia Anna 86, 87, 91, 135
Turos Lucjan 62, 132
Tyborowska Kazimiera 8, 128
Tyszczyk Andrzej 10, 135
Tyszka Zbigniew 94, 113, 114, 135
- Wachowiak Anna 93, 135
Walancik-Ryba Karolina 82, 83, 135
Walasek Stefania 54, 136
Walczak Monika 14, 131
Walczak-Duraj Danuta 26, 131
Waleszczyński Andrzej 76, 135
Wasilewska-Kamińska Ewa 123, 136
Węgrzecki Adam 15, 134
Whitehead Alexander N. 49, 134
Wicińska Katarzyna 82, 92, 139
Wiktorowicz Krzysztof 14, 136
Windelband Wilhelm 45, 50
Witkowski Lech 15, 136
Wittgenstein Ludwig 16
Wojtyła Karol 55, 136
Wosik-Kawala Danuta 97, 136

Wójtowicz Marek 57, 136

Wujek Tadeusz 88, 133

Wundt Wilhelm 44

Yin Robert K. 11, 136

Zajączkowski Ryszard 10, 135

Zakrzewska Zofia 8, 132

Zamęcki Łukasz 29, 136

Zdybicka Zofia J. 84, 130

Zielińska Anna 97, 101, 102, 129

Ziemska Maria 113, 136

Zwoliński Zbigniew 15, 134

Żmigrodzki Piotr 95, 138

Żywcok Alicja 8, 14, 15, 16, 28, 40,
47, 54, 55, 56, 66, 70, 72, 76, 77, 78,
136, 137, 138

Żywcok Wojciech 56, 138

Wykaz schematów i tabel

- Schemat 1. Nowe subdyscypliny i podsubdyscypliny pedagogiczne wyodrębnione wskutek przyjęcia kryterium głównych operacji intelektualnych człowieka (Alicja Żywczok) / 66
- Schemat 2. Subdyscypliny pedagogiki wyodrębnione wskutek przyjęcia kryterium stopnia ogólności bądź uszczegółowienia (Alicja Żywczok) / 69
- Schemat 3. Subdyscypliny pedagogiczne wyodrębnione dzięki posłużeniu się kryterium wieku podmiotów objętych opieką, wychowaniem, kształceniem (Alicja Żywczok) / 70
- Schemat 4. Kierunki rozbudowy subdyscyplin pedagogiki wyodrębnione w wyniku przyjęcia kryterium temporalnego (Alicja Żywczok) / 72
- Schemat 5. Typy rodzin zastępczych (Bogumiła Bobik) / 103
-
- Tabela 1. Typologia pracowników Wioski Dziecięcej SOS i pełniących przez nich zadań (Bogumiła Bobik) / 110
- Tabela 2. Klasyfikacja funkcji rodziny według Zbigniewa Tyszki (Bogumiła Bobik) / 114
- Tabela 3. Klasyfikacja funkcji rodziny według Franciszka Adamskiego (Bogumiła Bobik) / 115

Alicja Żywczyk
Bogumiła Bobik

Analytical pedagogy From organizing scientific knowledge to discovering its new areas

Summary

This monograph proposes a perception of classification as a cognitive process not only organizing knowledge, but also favoring the dynamic development of science: initiating new directions, concepts, branches of science, trends, sub-disciplines, etc. In ordered knowledge (knowledge having a clear structure) it is easier to see gaps and detect places that have not yet been recognized in science. It is also easier to fill them with original content, including achievements that aspire to be called discoveries or rationalizations. This metaphorical “making room” in the current conglomerate of knowledge – as a manifestation of an attitude of openness to new findings in science – turns out to be indifferent to the progress in a specific field of science. The classification is also beneficial to making theoretical knowledge available to a wide audience, which is not without significance for the achievement of pragmatic goals, such as the efficient educational formation of children and adolescents.

The monograph justifies the need to initiate new pedagogical sub-disciplines, such as analytical pedagogy, and to include them in the existing classifications of sub-disciplines. As an exemplification of the practice of a new sub-discipline, analytical pedagogy, an analysis of the types of care and family types was proposed, taking into account not only the development of scientific pedagogy, but also the optimization of educational and care activities.

The subject of the presented research is therefore the importance of organizing scientific knowledge in the form of classification in the field of social sciences, in the discipline of pedagogy. The main research problem was expressed in the question: what is the theoretical and praxeological significance of organizing scientific knowledge through its classification? Furthermore, attempts were made to resolve further detailed research problems: What types of order determine the order in science (understood as cultural quality)? What exemplary subjects for the classification of knowledge in the field of pedagogy can be distinguished? What sub-disciplines are missing in pedagogy and which of them and why are worth including in the current classification of pedagogical sub-disciplines? What tasks should be assigned to the proposed sub-discipline, namely analytical pedagogy? How to situate it in the current structure of pedagogical sub-disciplines?

The main cognitive goals of research conducted in the years 2020–2021 are to learn the importance of organizing scientific knowledge in the form of classification in social disciplines, especially in pedagogy. It also becomes apparent that thanks to the efficiency of classification, it is possible to discover new areas of science that require further specification in every respect: nomenclature, location in the disciplinary and sub-disciplinary structure, assigned tasks, etc. However, the utilitarian goals are to:

- stimulate reflection on the existing classifications of knowledge leading to their improvement;
- acquire the ability to construct correct classifications of knowledge;
- make scientific knowledge (thanks to classifications that organize it) accessible to wider social circles;

– ensure its more efficient assimilation by improving the transfer of knowledge among members of society.

The methodological resources of hermeneutics proved to be useful in the analysis and interpretation of both scientific source texts and official documents, which set the legal basis for the studied forms of family care and education for children and youth.

The structure of the monograph consists of the table of contents, introduction, four substantive chapters, ending, bibliography, name index, summary and a note about the authors. The content of the first chapter establishes the theoretical basis, which includes the issue of ordering as a manifestation of perceiving the logical structure of the world, as well as a manifestation of human striving to achieve harmony in many spheres of functioning. Therefore, various types of order, and above all the interdependence of the types of order in general and order in science in particular, were discussed.

The second chapter describes specific issues, such as the concept of classification, the importance of classification of knowledge in general science and pedagogical science, expressed primarily in making scientific knowledge easier for recipients and its more efficient assimilation. The basic types of classifications, features of correct classifications and ways of recognizing incorrect classifications, the subjects of classification in the field of social sciences (in pedagogy and auxiliary disciplines) are also described.

The third chapter argues that the proper classification of knowledge contributes to the development of science: initiating its new areas, such as established sub-disciplines. The arguments are supported by a review of exemplary classifications of sub-disciplines that have been used so far in pedagogy. The central issue of this part of the work is therefore the proposal to create a new sub-discipline – analytical pedagogy, combined with showing its genesis, tasks, positioning in the disciplinary structure and outlining the anticipated directions of development. The final part of the chapter also presents the authors' views on the classification of pedagogical sub-disciplines.

The fourth chapter is intended by the authors to complement the previous chapters with exemplification of the typology of knowledge in the area of pedagogical theory and praxeology. In this chapter, two substantively similar parts can be distinguished: the first – containing an example of classification in the field of pedagogical theory (the category of care was used here), while in the second – a classification of both theoretical and praxeological significance was considered (based on family typology, its functions and classification, family forms of upbringing and care for children and youth). These typologies were presented as the result of an analysis (particularly explicative and functional analysis).

The presentation of both the final results of classification in the form of already built classifications, and the process of constructing the classification of scientific knowledge belonging to the discipline of pedagogy, seems to be a rational solution. It serves not only educators, scientists, but also active educators, the so-called practitioners, especially those of them who are convinced of the connection of non-constructive knowledge – theoretical and instructive – with indisputable practical usefulness.

The subject matter of the monograph can be classified within the scope of two pedagogical sub-disciplines: the theory of education and general pedagogy, as well as the research area defined by Alicja Żywczok as pedagogical science¹. Taking into account the provenance of the problem of classification, philosophy (or more precisely – logic)

---

¹ A. Żywczok: *Zazdrość i działalność naukowa. Studium z zakresu naukoznawstwa pedagogicznego* [*Jealousy and scientific activity. Study in the field of pedagogical science*]. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020, s. 12–13.

should be undoubtedly mentioned. This does not mean that representatives of other sciences, such as sociology, psychology or political science, do not touch upon these issues. They do so while adopting a different perspective on the issue of classification of scientific knowledge. The science studies should be recognized as the interdisciplinary area of cognition, the researchers of which freely deal with the subject of classification. Thus, the indication of general and specific (even pedagogical) science allows us to finally locate the issues studied in this monograph.

It is difficult not to notice the praxeological content in the monograph, which belongs to the specificity of care pedagogy and social pedagogy (especially its detailed variant: family pedagogy). Therefore, this problem area can be used by scientists – representatives of the listed sub-disciplines, as well as educators, guardians or parents who practice in this field. Specifying and addressing one of the leading classifications in caring pedagogy, which includes forms of family upbringing and care for children and youth, such as natural family, adoptive family, foster family (including family emergency care, children's villages, family foster homes and family foster home for small children), also made it possible to analyze their subsequent forms.

Critical analysis in this respect can contribute to the method of constructing or modifying the classification, with obvious benefits for the users of culture. The elimination of errors in the existing classifications and the correct construction of new typologies are a preview of what a researcher can gain while improving their cognitive skills. We hope that this research work will provide the reader with an excellent opportunity to reflect on similar issues and will prove to be not only a source of structured knowledge or a means to discover its new areas, but also a chance to train logical skills and, indirectly, also methodological skills.

Key words: type, typology, class, classification, systematization, systematics, taxonomy, differentiation, analysis, explication, education (upbringing, training), care, pedagogy, analytical pedagogy, synthetic pedagogy (the pedagogy of scientific syntheses), epistemology, logic, hermeneutics, scientist, scholar, knowledge, science, pedagogical science studies, scientific discovery, invention, rationalization, field of science, discipline of science, sub-discipline, theory, theory of education, general pedagogy, care pedagogy, family pedagogy, praxeology, theoretical pedagogy, function, applied pedagogy, order, care, family.

Redaktor:
Joanna Szewczyk

Projekt okładki:
Tomasz Tomczuk

Na okładce wykorzystano grafikę z portalu pixabay autorstwa 1518572209.

Redaktor techniczny:
Małgorzata Pleśniar

Korektor:
Adriana Szaforz

Łamanie:
Marek Zagniński

Redaktor inicjujący:
Anna U. Piłśniak

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.10.2023
Copyright © 2022 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.11.2023 publikacja dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-3994-9558>

 <https://orcid.org/0000-0001-7548-858X>
Pedagogika analityczna : od porządkowania wiedzy naukowej do odkrywania jej nowych obszarów / Alicja Żywczok, Bogumiła Bobik. Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2022

<https://doi.org/10.31261/PN.4099>

ISBN 978-83-226-4240-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4241-2

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7–9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Ark. druk. 9,75. Ark. wyd. 9,5. Papier Alto Blanc 90 g, vol. 1,5. PN 4099. Cena 54,90 zł (w tym VAT)